

Una película hablada

Un filme falado, Manoel de Oliveira 2003

La impossibilitat de comunicació en el món contemporani i un viatge a través de la història fins a les arrels d'Occident.

Un clàssic desconegut

Amb només 94 anys, el jove Manoel de Oliveira ens va regalar l'any passat el seu trentasès film, *Una película hablada*. Però, és clar, com que és nou en això del cinema, segurament tots nosaltres haguem vist la seva obra completa projectada als millors cinemes de la província... Com és possible que un dels directors més importants del país veí, Portugal, juntament amb l'altre monstre i venerable ancià Cèsar Monteiro, sigui pràcticament desconegut per al públic? No canviarà mai, això? I no és que es tracti de cinema independent, ja que darrera de la cinematografia completa d'Oliveira hi ha el patrimoni econòmic de la Fundació Gulbenkian, el primer promotor de la cultura a Portugal (recomano a tothom passejar-se pels jardins del Museu Gulbenkian a Lisboa; es tracta d'un veritable alleujament d'esperit, una illa a l'època del ciment, i

d'allò més proper a la meditació zen de jardí). En definitiva: un viatge.

El viatge

Els portuguesos sempre han estat un poble viatger i encarat al mar, aquest últim fet ha influenciat en la creació del sentiment anomenat *Saudade*, un tipus de nostàlgia característica de l'esperit portuguès. El tema de la *Saudade* és molt extens, però podríem apuntar que es tracta d'una nostàlgia del Paradís o d'un paradís al que s'espera tornar algun dia. És a dir, que també roman inclosa la idea d'esperança, de visió cap al futur, i això provoca una doble desesperació o, en tot cas, l'extrem contrari, una eterna paciència (tan desesperant en els portuguesos): per una banda allò que s'ha perdut; per l'altra, la possibilitat que allò perdut no es torni a recuperar mai.

Doncs bé, si agafem l'obra de Manoel de Oliveira podrem comprovar que la majoria de les seves pel·lícules estan enfocades cap a aquesta idea. Sense anar més lluny, només cal recordar *Regreso al principio del mundo* (1997), a on se'ns mostra un viatge autobiogràfic (en forma de *road movie*) del propi director, interpretat per Mastroiani, cap al paradís de la seva infància, en un trajecte per la seva vida, però en sentit invers; camí de les arrels.

En aquesta «pel·lícula parlada», també hi ha un viatge a les arrels. Aquest cop, però, ja no es tracta d'una regressió individual, sinó que Oliveira pretén abarcar l'origen de la civilització occidental, nascuda a la placenta *Mare Nostrum*, la Mediterrània. El fil conductor d'aquesta idea serà una professora d'història de la Universitat de Lisboa que s'embarca en un creuer juntament amb la

seva filla. Durant aquest periple de caire iniciàtic, Rosa Maria, que així es diu la professora, tindrà la oportunitat de conèixer tot un seguit de personatges curiosos i de nacionalitats diferents. Entre els quals podrem veure les interpretacions de John Malkovich i de Katherine Deneuve, que ja van treballar amb Oliveira a *El convento* (1995); una de les pel·lícules més inquietants del portuguès. A *Una película hablada*, hi haurà un moment en què tots aquests personatges conversaran, cadascú en el seu idioma, però entenent-se, en una espècie d'ídíl·lica superació de Babel. De fet, el film està fet a partir de la idea que «encara que tots parléssim el mateix idioma no ens entendríem, perquè el món no és intel·ligible», en paraules del mateix director.

En definitiva, aquest viatge a través de l'essència de l'ésser humà i cap a les seves arrels, es podria situar en la línia d'allò que Andrei Tarkovski anomenà «la continuïtat de les generacions» (i que de manera sorprenent va posar en pràctica Sokurov en la seva última pel·lícula, *El arca rusa*). En aquesta continuïtat es basa el veritable art (o més aviat diguem: l'art més pur i més profund, ja que el plàstic també resulta ser veritable, palpable). I és ara que podem entendre com és que Oliveira no s'estrena als cinemes de província; espais on predomina tot allò superficial i el mal entès *carpe diem*, tan postmodern. Com

diu la tradició Zen (ara amb majúscules), un segon és suficient per destruir la tradició; però l'esforç per mantenir-la resulta infinit. I els més vanguardistes del artistes no han fet més que afegir canvis a una línia de tradició (el canvi és en si mateix un tipus de continuïtat). El problema actual és que els artistes «moderns» (i poso tot el meu menyspreu en les cometes) identifiquen la tradició amb el pensament reaccionari; error que els porta a rebutjar milers d'anys d'evolució, amb el resultat que les seves obres estan completament buides i que el seu pensament oscil·la en el terreny propi de la idiotesa. De fet, per fi algú ho ha demostrat. A França, que sempre van per davant nostre, va sortir l'any 2003 el llibre *L'idiotie* (La idiotesa), assaig escrit per Jean-Yves Jouannais que analitza les característiques de l'art i de l'artista actual d'una manera crítica i objectiva: el resultat és veu clar en el títol. Vet aquí una de les grans plagues del segle XXI juntament amb l'Art teràpia i la banalització de les corrents orientals, entre d'altres que no diré per a no guanyar-me més enemics.

Fitxa tècnica

Equip tècnic

Director : Manoel de Oliveira
 Guió: Manoel de Oliveira
 Fotografia: Emmanuel Machuel
 Muntatge: Valéry Loiseleux
 Nacionalitat: Portugal-França-Itàlia.
 Durada : 96 min.

Equip Artístic

Leonor Silveira (Rosa Maria)
 Filipa de Almeida (Maria Joana)
 John Malkovich (John Walesa)
 Catherine Deneuve (Delfina)
 Stefania Sandrelli (Francesca)

Filmografia (selecció)

2002
O Princípio da Incerteza

2000
Palavra e Utopia

1998
Inquietude

1995
O convento

1993
Vale Abraão

1991
A Divina Comédia

1989
Os Canibais

1985
Le Soulier de Satin

1971
O Passado e o Presente